

DIES D'HISTÒRIA

16 DE FEBRER DE 1847, L'OCUPACIÓ DE CERVERA PELS CARLINS

Isidor Cònsul

La història de Catalunya és encara poc coneguda i entre els forats negres hi ha un gros desconeixement de les Guerres Carlines. Fa uns mesos, l'atzar em va posar davant d'una informació molt detallada de l'ocupació de Cervera per un escamot carlí, el 16 de febrer de 1847. Em trobava a la biblioteca de l'Ateneu Barcelonès i consultava el "Diario de Barcelona" d'aquell any 1847 per comprovar dades sobre el cap carlí Bartomeu Porredon, més conegut com a Ros d'Eroles. El meu interès era familiar, motivat pel detall que el primer Porredon que s'establí a Cervera procedia d'Oliana, motiu pel qual el renom familiar és encara cal Muntanyès, referint-se a qui ha vingut de la muntanya. També Bartomeu Porredon era de la zona d'Oliana, de les Anoves, i em feia gràcia establir, si era possible, el vincle familiar que em sembla que se'n pot desprendre.

Submergit entre diaris esgrogueïts i pols de més de cent-cinquanta anys, un cop de fortuna em va servir, amb safata de plata, la detallada notícia de l'ocupació de Cervera en el marc de la Guerra dels Matiners o Segona Guerra Carlina (1846-1849). D'aquest episodi n'ha parlat Josep M. Llobet en dos treballs històrics¹, però la informació que manllevo del "Diario de Barcelona" té un luxe de detalls tan minuciosos que m'ha semblat oportú donar-la a conèixer als cerverins. I per fer-ho més entenedor, m'he permès emmarcar-ho en el context que li correspon, les Guerres Carlines en general i la dels Matiners, en particular

Què van ser les Guerres Carlines?

Amb el nom de Guerres Carlines la història es refereix a una llarga situació de guerra civil intermitent, entre 1833 i 1876, motivada pel plet successori sobre la corona espanyola a la mort de Ferran VII. Després de quatre matrimonis, el rei només tenia descendència femenina (la futura Isabel II i la princesa Maria Lluïsa Ferranda), però la llei sàlica, que havia vingut de França de bracet amb els borbons, impedia regnar a les dones. El pare de Ferran

¹ Josep M. Llobet, *Algunes notícies de les guerres carlines a Cervera*, dins "Miscel·lània Cerverina", II, Cervera, 1984 (pàg. 117-162), i a Josep M. Llobet, *Cent episodis de la història de Cervera*. Lleida, 1992 (246-247)

VII, Carles IV, l'havia volguda anul·lar, però va topar amb la negativa de les Corts de 1789, presidides pel ministre Campomanes, que van declarar-ne la vigència.

Poc abans de morir i influït per la seva quarta esposa Maria Cristina, rere de la qual actuava la pressió dels interessos liberals, Ferran VII va signar una Pragmàtica Sanció que derogava la llei sàlica i deixava oberta la successió a la seva filla Isabel, llavors una nena de tres anys. La mateixa disposició contemplava que, mentre no arribés a la majoria d'edat, havia de ser la mare de la futura reina, Maria Cristina, qui s'encarregués de la regència. De manera paral·lela i des d'anys enrere, els sectors absolutistes de la societat preconitzaven que el successor al tron havia de ser Carles Maria Isidre de Borbó, germà de Ferran VII. Just per aquest motiu, la primera de les guerres Carlines esclatà l'endemà mateix de la mort del rei enfrontant isabelins i carlins, segons fossin partidaris de la futura Isabel II o del seu oncle, el pretendent Carles.

La Primera Guerra Carlina es va estendre per dues geografies: la del nord peninsular (els territoris de Navarra i el País Basc), i la zona de Catalunya i el llevant valencià. Sis anys després d'haver esclatat, el 31 d'agost de 1839, els generals Rafael Maroto i Baldomero Espartero, caps dels exèrcits carlí i isabelí del nord, van signar el conveni de Bergara que tancava de manera oficial la guerra en una de les geografies del conflicte. A Catalunya i el llevant valencià, però, la primera carlinada, coneguda com la Guerra dels Set Anys, s'allargà encara uns mesos, fins el 30 de maig de 1840, quan les tropes del tortosí Ramon Cabrera foren vençudes a Morella i el general carlí, malalt, va haver d'emprendre el camí de l'exili.

La fi de la primera guerra no va servir per entrar en cap període de pau. Els governs liberals anaven de mal borràs en un temps d'alta inestabilitat política. Som en el marc d'una complexa crisi històrica afavorida, sobretot, pel debat entre les dues tendències liberals, els progressistes i els moderats. Aquesta divergència va ser atida per l'ambició política del radical Espartero, que no va parar d'intrigar fins ser nomenat regent, l'any 1841, en substitució de Maria Cristina, i ho va acabar de rematar un contracop del moderantisme, el bàndol contrari, que aconseguí que Isabel II fos declarada major d'edat als tretze anys (1843), just per posar fi a la regència d'Espartero.

El desgavell polític, d'altra banda, es va accentuar amb la polèmica llei d'ajuntaments (1840) i amb les revoltes democràtiques, a Barcelona i altres ciutats catalanes, dels anys 1842 i 1843, que van tenir la resposta d'una repressió tan contundent com el doble bombardeig del cap i casal de Catalunya per ordre d'Espartero. L'economia tampoc no anava

a l'hora: corrien anys d'atur, de fam i de misèria, i les mesures governamentals tendien a espatllar-ho més en comptes d'arranjar-ho. El darrer desequilibri va venir del projecte frustrat que volia tancar el conflicte dinàstic amb el matrimoni entre Isabel II i el seu cosí, Carles Lluís de Borbó i de Bragança, fill del pretendent Carles, germà de Ferran VII.

En el marc d'aquest panorama crític, tant si es mira des d'una perspectiva política, com social i econòmica, l'octubre de 1846, el matrimoni d'Isabel II amb un altre dels seus cosins, Francesc d'Assís de Borbó, va afavorir l'esclat de la segona carlinada. Va ser una guerra de geografia catalana, coneguda com la Guerra dels Matiners (1846-1849), i de la qual s'ha teoritzat que, més que no pas un conflicte carlí, va ser la revolta dels catalans contra el mal govern del moderantisme, personificat per Ramon M. de Narváez, i per fer front a unes mesures econòmiques i socials (entre altres, els aranzels i les quintes) que pertorbaven la vida del país i el seu desenvolupament. Va ser en els inicis d'aquesta Segona Guerra Carlina que s'escau la jornada de l'ocupació certerina que presento.

Encara hi va haver una tercera carlinada, entre 1872 i 1876, segona, si es mira amb òptica espanyola. Esclatà quan el tercer pretendent, Carles Maria dels Dolors de Borbó, va voler aprofitar la interinitat creada per la Revolució de Setembre de 1868 que havia destronat Isabel II. També van ser uns anys de crisi accelerada i només cal pensar que, entre 1868 i 1876, a més de la Tercera Guerra Carlina, les terres de la pell de brau van passar pels efímers onze mesos de la Primera República (1873), per la recerca d'un nou rei (Amadeu de Savoia), per la restauració borbònica en la figura d'Alfons XII (1874) i pel gran pacte d'estat que suposà la Constitució de 1876.

La Guerra dels Matiners, carlins o bandolers?

Durant la Guerra dels Set Anys, els diferents escamots carlins van aconseguir actuar com un exèrcit organitzat, però no va ser aquest el cas de la Guerra dels Matiners que es va plantejar, d'entrada, com una guerra de guerrilles. Les partides eren grups autònoms que anaven per lliure i quan s'unien sota d'un sol comandament era per dur a terme un cop d'efecte o una acció espectacular com el cas de l'ocupació certerina. La normalitat era trobar-los actuant de manera independent, la qual cosa no vol dir que no hi hagués una jerarquia clara segons de quina geografia es tractés. Ningú no discutia que el cap del Maestrat continuava sent Ramon Cabrera i que a la banda del Solsonès, la Segarra, l'Anoia i Osona, qui tallava el bacallà era mossèn Benet Tristany.

Aquesta manera d'actuar dispersa, sense unitat ni organització, només els donava avantatge en la preparació de petites emboscades i atacs sorpresa que, en general, no feien sinó esgarrapar de manera superficial l'exèrcit del govern. La guerra de guerrilles més aviat va afeblir els carlins davant de les columnes regulars que van rebre ordres de perseguir-los tan bon punt començà el segon conflicte bèl·lic. Manuel Pavía fou nomenat Capità General de Catalunya i la seva estratègia militar, a més d'ordenar una persecució sense treva dels escamots carlins, afavoria la delació i pagava la traïdora. És així que els isabelins van poder sorprendre, la mateixa matinada del 16 de maig de 1847, dos dels caps carlins del Solsonès: Benet Tristany i Bartomeu Porredon. A mossèn Benet el jutjaren i afusellaren a Solsona l'endemà d'haver-lo sorprès i fet presoner a una masia de Llaneres; al Ros d'Eroles el mataren a l'era d'un mas prop de Clariana. Tots dos havien coincidit, poc abans de la seva mort, en l'ocupació de Cervera del 16 de febrer.

Que les diferents partides carlines actuessin amb la llibertat que ho feien va afavorir que, sota de la seva bandera, s'arreceressin malfactors que aprofitaven en benefici propi la confusió creada per la guerra. Eren grups, d'altra banda, que havien de sobreviure fent vida nòmada i al ras, sovint estalonats per tropes enemigues. L'ocasió fa al lladre i tampoc no sembla estrany que, dins d'aquest marc, es cometessin abusos, encara que només apropiarse d'allò que les partides necessitaven per viure dels pobles i masies per on passaven. Tropells que unes vegades es disfressaven en nom de la causa i unes altres en benefici propi. L'època era confusa, el bandolerisme català havia arrelat des de segles anteriors i més d'un cop la frontera s'esborra quan s'ha de distingir entre un escamot carlí, una colla de contrabandistes o uns bandolers que es busquen la vida com poden. En aquest sentit, hi ha el testimoni dels càstigs exemplars que ordenava Benet Tristany. Eren tan contundents que es resolien en un afusellament immediat així que es tenia notícia que un carlí havia allargat la mà, o algú que no ho era s'hi havia fet passar per delinquir impunement².

Crònica de l'ocupació

El sarau va començar la vigília, el 15 de febrer a la tarda, amb l'avís d'un presoner carlí que duïen de Torà a Lleida. L'havien agafat per defensar en públic *las doctrinas que defiende el jefe carlista D. Benito Tristany*. Va succeir, però, que *como el semblante y las*

² A vegades s'ajusticiava els malfactors amb tocs d'un humor negre considerable. El 9 de juny de 1847 van aparèixer, prop d'Oliana, els cadàvers de dos homes. Anaven lligats amb cordes i en penjava un paper amb aquests versos: *Servía a Cristina / y hallé pesada disciplina. / Me pasé a Carlos / hallé los mismos trabajos. / Me di a robar / y aquí vine a parar*. Vegeu Antoni Llorens i Solé, *Solsona en les guerres del segle XIX a Catalunya*. Barcelona, 1981 (pàgs. 198-199)

maneras del preso indicaban a un simple, al querer proseguir con su sermón en las inmediaciones de esta ciudad (Cervera), obtuvo la burla de los oyentes, y el predicador por toda constestación dijo a su auditorio: “esperad a mañana”³.

L'endemà, 16 de febrer, es va acomplir l'amenaça que el dia anterior no s'havia entès: *Hoy hemos amanecido con la ciudad tomada por las fuerzas carlista al mando del célebre canónigo (Benet Tristany), llevando por sus tenientes al Ros de Eroles, Borges, Griset de Cabra y Vilella. Sobre las cinco y media de la mañana un grupo se ha dirigido a la administración de rentas, otro en observación del cuartel de la Guardia Civil, otro al cuartel de la guarnición, y ocho hombres resueltos han tomado el encargo de coger por sorpresa al gobernador militar, fingiéndose portadores de un parte de Biosca.*

Eren cinc partides juntes i sumaven uns dos-cents homes. Es van adreçar a cinc punts diferents de la ciutat i cal pensar que cadascun dels caps tenia assignada una missió concreta. Tot plegat fa pensar en una llarga seqüència de pel·lícula del Far West i l'episodi de la casa del governador que intueixo, pel mateix relat, que havia de ser un edifici del carrer Major, té alhora un aire èpic i còmic: *Llegados estos a la casa del gobernador han dado su consigna al asistente, y como hayan manifestado la urgencia del parte y el peligro en la tardanza de la contestación, el sirviente no ha recelado y les ha abierto la puerta. Entrados y cogido al asistente, le han impuesto silencio y le han hecho dirigir al cuarto del amo, quien sorprendido en la cama y sin armas a mano, ha tenido que luchar a brazo partido con el primero de sus perseguidores, y habiendo cogido la bayoneta de este y revuelto con ellos en la lucha, ha podido coger la puerta del antecuarto de su alcoba y salvándose de tres tiros que han salido de fogón⁴, y dando un salto horroroso, ha escapado en camisa por la huerta de su casa sin más daño que un par de rasguños de bayoneta y el sacudimiento de la caída. Este caballero vuelve a empezar hoy su vida, porque su muerte estaba decretada como convenido de los de Vergara y como a enemigo temible.*

El grup que va anar a la caserna de la Guardia Civil va actuar amb l'astúcia d'esperar-se quiets i en silenci fins a la sortida dels *dos números destinados a llevar a Tarrega el parte diario; salidos han sido atacados y, aunque inútilmente, han demostrado un grande valor por llevar las bayonetas sin armar y los cañones vacíos: el uno ha muerto en la mitad de la calle*

³ Manllevo la informació de “Diario de Barcelona”, 20 de gener de 1847 (pàgs. 827-828). D'ara endavant, aniré barrejant, dins del relat, la citació d'aquest article.

⁴ Les armes de la primera meitat del XIX no tenien la perfecció de les actuals. Fer tres trets de fogó vol dir que els fusells no van disparar. Van fer una fagonada que no va prendre la càrrega de pólvora que calia.

y el otro ha quedado prisionero. Los siete guardias restantes han cerrado la puerta de la casa y se han defendido bien, aunque no han sufrido un ataque serio.

Segueix la informació dient que la guarnició de la caserna d'infanteria només tenia catorze soldats, cinc dels quals estaven fent guàrdia a la presó. Avisat de l'atac, el sergent que els comandava va ordenar tancar portes i preparar-se a defensar la posició: *el cuartel ha sido atacado por el tejado y por la puerta. En estas circunstancias no hubiera sido seguramente gran cobardía el capitular, sobre todo con nueve soldados poco fogueados y un espacioso edificio. Pero con ellos estaban una porción de liberales amnistiados y han jurado morir en el acto en defensa de su reina y de la libertad de su patria. Con tal auxilio ya todo ha sido posible, y si hubieran tenido armas estos valientes, a buen seguro que no se hubiesen contentado con defender las paredes.*

No queda clar com s'acabà l'enfrontament a les dues casernes, la de la Guardia Civil i la d'infanteria. Sembla probable que l'atac no fos a tota ultrança i que els deixessin tancats a dins durant les hores de l'ocupació de la ciutat. Perquè l'objectiu era un altre i ara s'hi adreça el cronista quan explica la feina del quart grup, la més important, comandada pel mateix Tristany, que va trucar on hi havia la recaptació d'impostos, a quarts de sis del matí. Hi van espantar l'administrador, el qual, veient armes *entre los llamadores, se ha dado la voz de ladrones, se les ha amenazado con resistencia y se ha alborotado la vecindad. Salidos a la calle algunos vecinos en paños menores y con escopetas, han sido tranquilizados por los carlistas diciéndoles "no somos ladrones, somos carlistas, y ya se pueden ustedes retirar". Indefensa la administración de rentas ha abierto sus puertas, y requerido el recaudador para la entrega de los caudales ha debido verificarla. Afortunadamente, anteayer marcharon a Lérida sobre 9 o 10.000 duros, y por ello sólo han podido coger unos 90.000 reales con todo el tabaco, pólvora y demás que les ha podido ser útil.*

Encendre una guerra costa diners i aquest era el motiu fonamental de l'ocupació puntual de Cervera: robar a l'enemic la recaptació dels impostos. Per aquesta raó no devien acarnissar-se davant de les dues casernes. Però tampoc no ho van saber calcular prou bé, van arribar dos dies tard i es van endur menys botí del que esperaven. Encara hi havia una cinquena acció en marxa: *Entre siete y ocho de la mañana otro destacamento carlista se ha dirigido a la cárcel a sacar los presos, el alcaide se ha resistido y el piquete de guardia le ha auxiliado bien. Aquí, però, els carlins no estaven per brocs i llevado mucho combustible a las puertas y sin troneras por donde utilizar las armas, 35 o 30 presos han sido puestos en*

libertad y la guardia prisionera. Los presos, a excepción de dos o tres, han seguido la suerte de sus libertadores y a los soldados, después de desarmados, se les ha devuelto la libertad.

Acabada la feina passades les deu del matí han tocado con tres cornetas a reunir y han marchado por la vía de Guisona unos doscientos hombres poco más o menos. A més dels cabals dels impostos, el tabac i la pólvora, es van endur los fusiles que estaban en el hospital, las escopetas que el gobierno había recogido a los paisanos y las armas y uniformes de dos oficiales que se han podido salvar. No han querido las escopetas de cazar porque dicen que con ellas no se hace la guerra y quieren respetar la propiedad.

Altres informacions d'aquesta gesta apunten que els carlins van fer destrosses a la muralla de la ciutat i que, fidels a les consignes del nou pretendent⁵, van pagar tots els queviures que es van endur i van deixar un rebut signat dels noranta mil rals, el tabac, la pólvora i les armes que van confiscar.

Cloenda i compàs d'espera

Fins aquí el testimoni dels fets segons el "Diario de Barcelona". Cal precisar que van ser freqüents aquests cops de força a la recerca de diners en el començament de la Guerra dels Matiners. El cas de Cervera devia ser el més espectacular o el més documentat fins ara, però se sap que també van entrar a Balaguer, a Martorell, a Igualada, a Olot, a Reus, i a Vilanova i la Geltrú, entre altres ciutats mitjanes de Catalunya.

Així van les coses! Anava al darrere de la connexió dels Porredon entre Cervera i Oliana, i em vaig trobar amb aquest fet puntual de la història. Continuaré, quan em vagui, remenant papers i, pel que fa Bartomeu Porredon, àlias Ros d'Eroles, de moment puc avançar les dades que surten a un altre exemplar del "Diari de Barcelona", uns mesos després, quan s'informa de la seva mort:

Don Bartolomé Porredon (a) Ros de Eroles, de edad de 50 a 53 años, era hijo de una casa de campo llamada Eroles, de la parroquia de Castell-Ilebre y jurisdicción de la villa de Oliana. Toda su educación había consistido en aprender un poco a leer y escribir, ocupándose mientras permaneció en la casa de sus padres en las faenas del campo, y habiendo después casado con una sobrina del cura del pueblo llamado Anoves, inmediato a su casa, pasó a vivir a la villa de Oliana en donde ganaba su subsistencia haciendo de

⁵ L'hipotètic Carles VI, el pretendent, havia fet arribar una Reial Ordre a Benet Tristany on, entre altres qüestions, ordenava: *Sea la que quiera la conducta del enemigo, se abstengan de tomar represalias, y que a todas las atrocidades que los enemigos ejecuten opongan los medios de disciplina, orden, moderación y reconciliación que S.M. tiene reiteradas veces recomendado [...] Quiere S.M. que en sus armas*

arriero y observando una conducta irreprochable. Pero en 1822, a instancias de su tío, el citado cura, se alistó en las filas llamadas realistas, en las que obtuvo el grado de capitán. Concluida aquella guerra se le dio licencia ilimitada con una parte de paga y pasó otra vez a vivir en Oliana, en donde permaneció hasta 1827 que tomó parte en la sublevación de aquel año, por cuyo motivo fue desterrado a Ceuta, y a su regreso fijó otra vez su residencia en Oliana, en donde permaneció hasta 1833 que se levantó a favor de la causa de D. Carlos en cuyas filas logró obtener el grado de brigadier, habiéndose refugiado en Francia concluida la misma. Pasaba por el más benigno de los cabecillas; no obstante que cometió bastantes tropelías, entre ellas la de haber fusilado al administrador del marqués de Pons al que había prometido salvar la vida mediante el pago de 100 onzas, y no obstante de haber pagado ya 70 mandó fusilarlo. Igual suerte cupo al llamado Bartolo de Cambrils sin que se supiera el motivo. Otros excesos de menos consideración cometió, entre ellos imponiendo multas de consideración bajo cualquier pretexto, las que gastaba su mujer despilfarrada-mente⁶.

Així el perfilaven a “Diario de Barcelona”. Si tenia cinquanta o cinquanta-tres anys quan va morir, el 1847, vol dir que havia nascut a finals del XVIII, entre 1794 i 1797. Es dedueix que va entrar en el joc polític de l’absolutisme, primer, i en el carlí, després, per influència de l’oncle capellà de la seva dona. Tot i ser el més benigne dels caps carlins, segons la nota del “Diario de Barcelona”, déu n’hi do si n’havia fet de grosses. Per llogar-hi cadires! A banda que, pel que es veu, la seva dona també es portava l’oli. Hi ha altres testimonis històrics sobre aquest personatge que deixo per a un proper lliurament. Però abans, si és possible, m’agradaria aclarir si es pot parlar o no d’una connexió de porredons entre Cervera i Oliana, si hi ha cap fil familiar que lligui el mas Eroles amb la nostra Plaça Major.

Isidor Cònsul

brille la virtud, el verdadero valor y la humanidad, y que estas no vean ni combatan más enemigos que los que opongan resistencia en los campos de batalla.

⁶ “Diario de Barcelona” (20 de maig de 1847).